

1.25 Drugo

UDK 908:373.3(075.2)(497.4)"1945/2005"

Prejeto: 6. 1. 2009

Danijela Trškan

dr., izr. prof. za didaktiko zgodovine, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino, Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: danijela.trskan@guest.arnes.si

Krajevna zgodovina v osnovnošolskih učnih načrtih za zgodovino 1945–2005*

IZVLEČEK

Prispevek prikazuje teoretično zgodovinsko raziskavo, v kateri je avtorica poskušala ugotoviti, kakšen pomen je imela krajevna zgodovina v osnovnošolskih učnih načrtih za zgodovino, ki so izšli med leti 1945 in 2005. Ugotovila je, da je bila krajevna zgodovina bolj zastopana v navodilih kot pa v učnih ciljih in vsebinah, saj so se navodila najbolj nanašala na šolske dejavnosti v domačem kraju pred letom 1991, po letu 1991 pa predvsem na izbirne ali prostovoljne dejavnosti. Predlaga tudi konkretne predloge, kako bi se lahko preučevanje domačega kraja oz. krajevne zgodovine povečalo pri rednem in izvenšolskem pouku v osnovnih šolah v Sloveniji.

KLJUČNE BESEDE

krajevna zgodovina, osnovna šola, učni načrti, učni cilji, učna vsebina, navodila

ABSTRACT

LOCAL HISTORY IN PRIMARY SCHOOL CURRICULUM FOR HISTORY 1945–2005

The contribution brings a theoretical historical research in which the authoress attempts to ascertain the significance of local history in primary schools programmes for history that were published between the years 1945 and 2005. She has found out that local history was more represented in instructions than in education goals and contents as the instructions referred mostly to school activities in domestic locality prior to 1991, and after 1991, mainly on choice or voluntary activities. The author proposes concrete ideas on how the studying of domestic localities or local history could increase with regular and out of school lessons in primary schools in Slovenia.

KEY WORDS

Local history, primary school, school curriculum, education goals, education content, instructions

* Prispevek je povzetek ugotovitev iz širše raziskave, ki jo je avtorica objavila v monografiji: Trškan, Danijela: *Krajevna zgodovina v učnih načrtih in učbenikih za zgodovino 1945–2005*. Ljubljana : Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2008, 258 str.

Pomen krajevne zgodovine za pouk zgodovine

Krajevni zgodovini so Zgonik, Demarin in Weber v preteklosti pripisovali velik pomen. "Pot k ob- čim zgodovinskim pojavom iz krajevnega izhodišča, ki je seveda različno za vsako šolo, je mnogo pristnejša in učencu bližja, kar ima za njegovo opredeljevanje in umevanje pojavov v širšem prostoru in času odločilen pomen."¹

Po Demarinu naj bi učitelji pazili na to, da bi učence seznanili s preteklostjo domačega kraja z najznačilnejšimi dogodki in tako oživili preteklost.² V primeru majhnega kraja, bi lahko učitelji razširili zgodovinske vsebine na večji obseg oz. še na drugi najbližji kraj. V primeru večjega kraja pa bi iz obilice gradiva izbrali npr. samo en dogodek, ki bi nudil vse elemente za razumevanje preteklosti domačega kraja.³

Zgonik je celo predlagal, da bi učitelji svoje strokovno znanje razširili na širšo pokrajino, v tem primeru bi mu morali priskočiti na pomoč še zgodovinarji, arhivarji, muzeologi, arheologi, geografi, etnografi ali bibliotekarji.⁴ "Na lokalno zgodovino je treba gledati iz širšega zornega kota naravne regije ali historične dežele. Iskanje in ugotavljanje notranjih zvez in vplivov širših geografskih in zgodovinskih činiteljev ter drugih elementov vodi učitelja zgodovine do koristnega sintetiziranja virov v regionalno zgodovinskem smislu."⁵

Stradling pa na začetku 21. stoletja ugotavlja, da lahko učitelji zgodovine izbrani kraj preučujejo ločeno, še boljše pa bi bilo, da bi ga obravnavali "kot študijo primera sprememb in pojavov, ki so se dogajali po vsej Evropi ali na določenih evropskih območjih, čeprav različno intenzivno."⁶

Osnovnošolski učitelji lahko krajevno zgodovino vključijo v redni pouk ali pa v druge dejavnosti na šoli, kot so krožki, seminarske ali raziskovalne naloge ter na ta način povečujejo pomen krajevne zgodovine v osnovni šoli. Krajevna zgodovina oz. zgodovina domačega okolja pa je sestavni del tudi državljske vzgoje, saj naj bi se mladi v šolah naučili predvsem razumevanja, varovanja, spoštovanja in uživanja v domačem kraju. "Samo lokalna ali tradicionalna kultura je tista, ki daje identiteto ali smisel prek skupnosti, pripadanja, in to daje smisel življenja, ustvarja osebne odnose, ki so vredni in trajni, vključuje moralo in vedenje, daje vero in upanje itd."⁷

Metodološka predstavitev raziskave

Da bi ugotovili, kakšen pomen je imela krajevna zgodovina v osnovnih šolah od leta 1945 do 2005 v učnih načrtih, smo si zastavili več raziskovalnih vprašanj, in sicer dve vprašanji, ki se nanašata na učne načrte, ki so vključevali vse predmete skupaj in tri vprašanja, ki se nanašajo na učne načrte za zgodovino, in sicer:

1. Kateri splošni cilji se navezujejo na domači kraj v učnih načrtih za vse predmete?
2. Ali navodila za izvajanje učnih načrtov za vse predmete vključujejo tudi navodila za domači kraj?
3. Kateri učni cilji se navezujejo na krajevno zgodovino v učnih načrtih za zgodovino?
4. Ali se navodila za izvajanje učnih načrtov za zgodovino navezujejo tudi na krajevno zgodovino?
5. Katera učna vsebina v učnih načrtih za zgodovino vključuje tudi krajevno zgodovino?

Predvidevali smo, da je bilo več učnih ciljev, vsebin in navodil, ki se navezujejo na krajevno zgodovino v učnih načrtih, še posebej v učnih načrtih za zgodovino po letu 1991, saj se je povečal obseg slovenske zgodovine v učnih načrtih.

Teoretična raziskava je temeljila na dveh metodah, in sicer deskriptivni in eksplikativni neeksperimentalni metodi pedagoško-zgodovinskega raziskovanja.⁸ Obe metodi smo dopolnili s tehniko analize vsebine oz. analize učnih načrtov za osnovno šolo. Za vse učne načrte smo izbrali tudi elemente za komparativno analizo in vrednotenje, in sicer učno vsebino, učne cilje in navodila.

Poiskali smo vse dostopne slovenske učne načrte za vse predmete skupaj in učne načrte za zgodovino, ki so izšli od leta 1945 do leta 2005. Največ učnih načrtov hrani Slovenski šolski muzej v Ljubljani, novejši učne načrte pa imajo tudi druge knjižnice v Sloveniji, zlasti Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani idr. V raziskavo smo tako vključili 37 učnih načrtov, ki jih predstavljamo v nadaljevanju v preglednici. Leto izdaje učnih načrtov v preglednici se najava v nadaljevanju pri analizi odgovorov oz. rezultatov ter zaradi časovne pomembnosti tudi v opombah.

¹ Weber, *Teorija in praksa pouka zgodovine v osnovni šoli*, str. 15.

² Demarin, *Pouk zgodovine v osnovni šoli*, str. 119.

³ Prav tam.

⁴ Zgonik, *Zgodovina v sodobni šoli*, str. 331.

⁵ Prav tam, str. 331–332.

⁶ Stradling, *Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja*, str. 160.

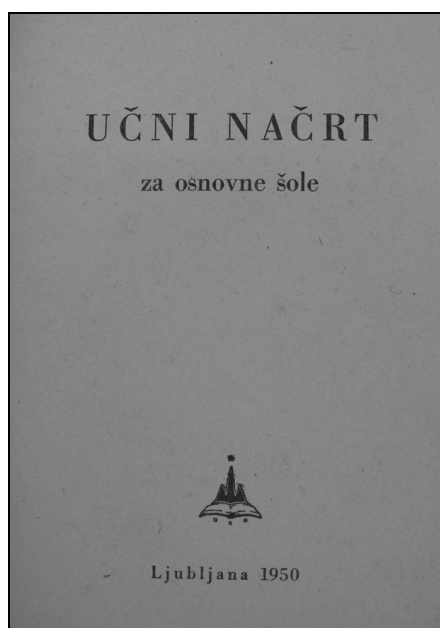
⁷ Zalec, *Pomen domovinske edukacije. Državljska in domovinska vzgoja: zbornik*, str. 75.

⁸ Metodi sta po: Cencič, *Raziskovanje šolske zgodovine. Šolska kronika – Zbornik za zgodovino šolstva*.

Preglednica: Učni načrti za osnovne šole

Leto izdaje	Učni načrti za osnovne šole
1946a	Učni načrt za prve štiri razrede osnovnih šol. Ljubljana : DZS, 1948.
1946b	Začasni učni načrt za višje osnovne šole. Ljubljana : DZS, 1946.
1947	Učni načrt za prve štiri razrede osnovne šole za šolsko leto 1947/48. Učni načrt za višje razrede osnovne šole za šolsko leto 1947/48. <i>Vestnik Ministrstva za prosveto LR Slovenije</i> . Letnik II. Priloga 1. k 11. številki z dne 28. 8. 1947, št. 11.
1948a	Učni načrt za osnovne šole, nižje razrede sedemletk in višje osnovne šole. Ljubljana : Ministrstvo za prosveto LRS, 1948.
1948b	Učni načrt za gimnazije, nižje gimnazije in višje razrede sedemletk. Ljubljana : Ministrstvo za prosveto LR Slovenije, 1948.
1950a	Učni načrt za osnovne šole. Ljubljana : DZS, 1950.
1950b	Navodilo za uporabo predmetnikov in učnega načrta za prve štiri razrede niže organiziranih šol. <i>Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS: Leto II</i> . V Ljubljani, dne 20. 11. 1950, št. 2, str. 2–4.
1953a	Začasni učni načrt za osnovne šole. <i>Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS</i> . Leto IV. V Ljubljani, dne 28. 10. 1953, št. 6, IV., str. 2–27.
1953b	Sklepi Odbora za splošnoizobraževalno šolstvo. II. Osemletne šole. <i>Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS</i> . Leto IV. V Ljubljani, dne 28. 2. 1953, št. 1, IV, str. 2–4.
1954a	Predmetnik za višjo stopnjo osnovnih šol in nižje gimnazije. <i>Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS</i> . Leto V. V Ljubljani, dne 25. 8. 1954, št. 6, V., str. 6.
1954b	Učni načrt za nižje razrede gimnazij in višje razrede osnovnih šol. Ljubljana : DZS, 1954.
1954c	Učni načrti za nižje razrede gimnazij in višje razrede osnovnih šol. <i>Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS</i> . Leto V. V Ljubljani, dne 15. 10. 1954, št. 7, I., str. 1–19.
1959a	Predmetnik in učni načrt za osnovne šole. <i>Objave Sveta za šolstvo LRS – Sveta za kulturo in prosveto LRS – Sveta za znanost LRS – Zavoda za proučevanje šolstva LRS</i> . Posebna izdaja. Ljubljana, avgusta 1959, II.
1959b	Utemeljitev učnega načrta za I.–VIII. razred osnovne šole. Ljubljana : Zavod za napredek šolstva LRS, 1959.
1960	Predmetnik in učni načrt za VI., VII. in VIII. razred osnovne šole v LR Sloveniji. <i>Objave Sveta za šolstvo LRS – Sveta za kulturo in prosveto LRS – Sveta za znanost LRS – Zavoda za proučevanje šolstva LRS</i> . Letnik XI. Ljubljana, avgusta 1960, št. 4.
1962	Predmetnik in učni načrt za osnovne šole. Ljubljana : DZS, 1962.
1966	Uvod k predmetniku in učnemu načrtu za osnovne šole. Smoter in naloge osnovne šole. Predmetnik in učni načrt za osnovno šolo. <i>Objave</i> . Republiški sekretariat za prosveto in kulturo SRS. Leto XVII. Ljubljana, 15. 6. 1966. St. 2, 3, 4, 5.
1969	Predmetnik in učni načrt za osnovno šolo. <i>Ponatis iz objav republiškega sekretariata za prosveto in kulturo</i> 15. 6. 1966, št. 2, 3, 4, 5. Ljubljana : Prosvetni delavec, 1969.
1973	Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. Ljubljana : Zavod za šolstvo SR Slovenije, 1973.
1975a	Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. 1. zvezek. Ljubljana : Zavod SRS za šolstvo, 1975.
1975b	Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. 2. zvezek. Ljubljana : Zavod SRS za šolstvo, 1975.
1975c	Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. 6. zvezek. Ljubljana : Zavod SRS za šolstvo, 1975.
1979	Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. Ljubljana : Zavod SRS za šolstvo, 1979.
1982	Smernice za delo osnovnih šol. Ljubljana : Zavod SRS za šolstvo, 1982.
1983a	Predmetnik in učni načrt osnovne šole. Ljubljana : Zavod SRS za šolstvo, 1983.
1983b	Obvezni predmetnik in učni načrt osnovne šole. Ljubljana : Zavod SR Slovenije za šolstvo, 1983.
1984a	Program življenja in dela osnovne šole. 1. zvezek. Smernice za delo osnovnih šol. Obvezni predmetnik osnovne šole. Ljubljana : Zavod SRS za šolstvo, 1984.
1984b	Program življenja in dela osnovne šole. 3. zvezek. Družbenoekonomsko vzgojno izobraževalno področje. Ljubljana : Zavod SRS za šolstvo, 1984.
1992	Katalog znanja iz zgodovine v osnovni šoli. Ljubljana : Zavod RS za šolstvo in šport, 1992.
1994	Učni načrt za zgodovino v osnovni šoli. Ljubljana : Zavod RS za šolstvo in šport, 1994.
1998a	Učni načrt. Predlog april 1998. Zgodovina. Osnovna šola. Ljubljana : Državni izpitni center, 1998.

1998b	<i>Osnovna šola. Učni načrt. Zgodovina. 6. razred: 35 ur, 7. razred: 70 ur, 8. razred: 70 ur, 9. razred: 64 ur.</i> Sprejeto na 20. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, dne 29. 10. 1998. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004.).
1998c	<i>Predmetnik devetletne osnovne šole</i> , sprejet na 19. seji strokovnega sveta Republike Slovenije za splošno izobraževanje, dne 15. 10. 1998. http://www.mss.gov.si/index.php?id=10035 (18. 9. 2007).
1999a	<i>Posodobitev sedaj veljavnega učnega načrta za zgodovino. Priloga k sedaj veljavnemu učnemu načrtu.</i> Sprejeto na 27. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, dne 8. 4. 1999. http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/razvoj_solstva/evalvacija/pdf/zgodovina (18. 8. 2007).
1999b	<i>Učni načrt. Dvojezična osnovna šola. Zgodovina. 6. razred: 35 ur, 7. razred: 70 ur, 8. razred: 70 ur, 9. razred: 64 ur.</i> Sprejeto na 25. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, dne 11. 2. 1999. http://www.mss.gov.si/.../mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_narodno/Zgodo_vina_obvezni_dv.pdf (18. 8. 2007).
1999c	<i>Učni načrt. Osnovna šola z italijanskim učnim jezikom. Zgodovina. 6. razred: 35 ur, 7. razred: 70 ur, 8. razred: 70 ur, 9. razred: 64 ur.</i> Sprejeto na 25. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, dne 11. 2. 1999. http://www.mss.gov.si/.../mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_narodno/Zgodo_vina_obvezni_is.pdf (18. 8. 2007).
2003	<i>Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Zgodovina. Drugi natis.</i> Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo, 2003. Objavljen tudi na: http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_obvezni/Zgodo_vina (18. 8. 2007).

Naslovnica Učnega načrta za osnovne šole iz leta 1950.

Učni načrti so bili od leta 1946 do leta 1949 objavljeni v Vestniku Ministrstva za prosveto LR Slovenije, od leta 1949 do leta 1990 pa tudi v Objavah Sveta za prosveto in kulturo LRS oz. Sveta za šolstvo LRS idr. Številne učne načrte je izdala tudi DZS. Predmetnike in učne načrte je izdajal tudi Zavod SRS za šolstvo oz. Zavod RS za šolstvo. Od leta 1998 naprej so učni načrti za zgodovino na voljo tudi na spletnih straneh Ministrstva za šolstvo in šport ter Zavoda RS za šolstvo.

Od leta 1946 do leta 1949 so bile sedemletke (štirje nižji razredi in trije višji razredi) v osnovnih šolah. Trije višji razredi sedemletk so imeli v tem času isti učni načrt za zgodovino kot nižji trije gimnazijski razredi, zato imajo učni načrti v naslovu dve stopnji, npr. učni načrt za nižje gimnazije in višje razrede sedemletk. Leta 1950 so bile sedemletke ukinjene, vendar pa vključujejo nekateri učni načrti še vedno dve stopnji, npr. učni načrt za nižje razrede gimnazij in višje razrede osnovnih šol.

S šolsko reformo (1958) so bili od leta 1959 naprej veljavni učni načrti za osemletno osnovno šolo (razredni pouk od 1. do 4. razreda in predmetni pouk od 5. do 8. razreda). Od leta 1992 so začeli izhajati posebej učni načrti za zgodovino.

Na spremembe v osnovni šoli je vplival predvsem Zakon o osnovni šoli (1980), ki je določal, da temelji delo vsake posamezne šole na programu življenja in dela osnovne šole,⁹ zato so temu primerno tudi oblikovani učni načrti.

Zakon o osnovni šoli (1996) pa je uzakonil devetletno osnovno šolo (začetek vpeljevanja 1999/2000).¹⁰ S tem se je predmet zgodovina uvedel že v 6. razred devetletke. Učni načrti za zgodovino v devetletki so izšli že leta 1998.

V nadaljevanju so predstavljeni rezultati oz. odgovori na raziskovalna vprašanja posebej za učne načrte, ki so vključevali splošne cilje in navodila skupaj za vse predmete in posebej za učne načrte, ki so

⁹ Balkovec Debevec, Šolstvo na Slovenskem od 1963 do 1991. *Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja III. (od 1918 do 1991): katalog stalne razstave*, str. 117.

¹⁰ Pretnar, *Devetletka od A do Z*, str. 17.

vključevali splošne cilje in navodila za vsak predmet posebej oz. za predmet zgodovina.

Krajevna zgodovina v osnovnošolskih učnih načrtih za vse predmete

Splošni cilji, ki se navezujejo na domači kraj v osnovnošolskih učnih načrtih

Pri pregledu zbranih učnih načrtov za osnovno šolo, ki so bili izdani po letu 1945, le sedem vključuje tudi splošne cilje za vse predmete, in sicer učni načrti 1959a, 1962, 1966, 1969, 1973, 1975a in 1979.

Vsi, razen učnega načrta 1959a, imajo splošne cilje oz. smotre osnovne šole izpisane iz 1. in 2. člena Zakona o osnovni šoli – Uradni list SRS, št. 7–8/ 65, str. 1–2, kjer je bil le en cilj, ki se je naveloval na krajevno zgodovino, in sicer, da je osnovna šola odkrivala učencem "vrednote in lepote njihove okolice, zlasti naravnih, gospodarskih in drugih kulturnih znamenitosti".¹¹ Ostali splošni cilji, ki bi se lahko navezovali na krajevno zgodovino, pa so v skladu z družbeno-politično usmeritvijo, npr. osnovna šola: "seznanja učence z bojem naših in drugih narodov za svobodo, z našo družbeno ureditvijo, z družbeno-ekonomskimi in kulturnimi pridobitvami človeštva ter jih tako vzgaja v duhu socialističnega patriotizma, bratstva in edinstva, humanizma in internacionalizma; uvaja učence v spoznavanje odnosov med ljudmi v socialistični družbi in jih navaja na ustrezno ravnanje; oblikuje zavest skupnosti in tovarištva pri učencih; razvija v učencih moralna svojstva njihovega značaja ter sposobnost moralnega presojanja in kritičnega ocenjevanja odnosov med ljudmi, oblikuje v učencih čut pravičnosti v pogledu delitve dela in upoštevanja enakopravnosti med spoloma v družini in družbi, razvija v njih zavest družbene odgovornosti in discipliniranosti in spoštovanje družbenega premoženja."¹²

V učnem načrtu iz leta 1959a se lahko izpostavi vzgojno-izobraževalni cilj, ki je bil značilen za takratni čas, in sicer "usposabljanje mladino, da z delom, temelječim na sodobnih pridobitvah znanosti in tehnike, prispeva k stalnemu razvoju družbenih proizvodnih sil, krepitvi socialističnih družbenih odnosov, dvigu materialne blaginje in kulturnemu razcvetu družbene skupnosti kot celote ter osebni blaginji

in napredku delovnih ljudi; razvijati v mladini zavest o družbeni odgovornosti in o potrebi aktivnega sodelovanja v družbenem samoupravljanju."¹³

Navodila, ki se navezujejo na domači kraj v osnovnošolskih učnih načrtih

Navodila za vse predmete skupaj vključuje več učnih načrtov: 1946a, 1946b, 1948a, 1950a, 1950b, 1953a, 1953b, 1959a, 1959b, 1960, 1962, 1969, 1973, 1975a, 1979, 1982, 1983a, 1983b, 1984a.

Med njimi pa le učni načrti: 1948a, 1950a, 1953a, 1959a, 1960, 1962, 1973, 1975a, 1979, 1982, 1983a, 1983b, 1984a vključujejo tudi navodila za domači kraj.

Navodila, ki se navezujejo na domači kraj v osnovnošolskih učnih načrtih za vse predmete, lahko razdelimo v dve skupini.

Prva skupina so navodila, ki so nakazovala, kako je lahko šola vključevala vsebine domačega kraja v pouk ter kako so se lahko učenci aktivno vključili v vzgojno-izobraževalni proces. Ta navodila so predstavljena v nadaljevanju pri različnih učnih načrtih.

Učitelji naj bi pri vseh predmetih ilustrirali učno snov s primeri iz domačega kraja: "Pri izvajanju učnega načrta je učitelj svoboden pri izboranju vsega tistega gradiva, ki podrobneje osvetljuje predpisano učno snov; pri tem se ravna po krajevnih prilikah."¹⁴

V učnem načrtu iz leta 1953a je zajeti domači kraj kar v enem predmetu, ki je nastal namesto dveh, in sicer pri predmetu domoznanstvo (zgodovina in geografija), kjer je bila "zajeta slika domačega kraja in njegove širše okolice z zemljepisnega, zgodovinskega in družbenega vidika."¹⁵

V učnih načrtih 1960 in 1962 so bila navodila za vsebino dodatnih dopolnilnih ur v 7. in 8. razredu povezana z domačim krajem: "pri izdelavi dopolnilnega učnega načrta ne gre za komunalno krepitev učnih predmetov z dopolnilnimi učnimi urami, ampak predvsem za širše izobraževanje mladine glede na perspektive razvoja domačega kraja. V dopolnilnem načrtu bo treba povsod upoštevati poklicno usmerjanje mladine, krajevno specifičnost vprašanj proizvodnega in drugega dela v zvezi s poukom, zlasti pa gospodarsko in družbeno problematiko komune, npr. razvoj industrije, kmetijstva, turizma, pomorstva, rudarstva, vinogradništva."¹⁶

V 80. letih 20. stoletja so bile pomembne t. i. interesne dejavnosti družbeno-ekonomskega pod-

¹¹ Uvod k predmetniku in učnemu načrtu za osnovne šole. *Objave*, 1966, str. 2; *Predmetnik in učni načrt za osnovno šolo*, 1969, str. 3–4; *Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela*, 1973, str. 9; *Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela*, 1975, 1. zvezek, str. 7–8; *Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela*, 1979, str. 3–4.

¹² Uvod k predmetniku in učnemu načrtu za osnovne šole. *Objave*, 1966, str. 2; *Predmetnik in učni načrt za osnovno šolo*, 1969, str. 3–4; *Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela*, 1973, str. 9; *Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela*, 1. zvezek, 1975, str. 7–8; *Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela*, 1979, str. 3–4.

¹³ *Predmetnik in učni načrt za osnovne šole. Objave Sveta za šolstvo LRS*, 1959, str. 1–2.

¹⁴ *Učni načrt za osnovne šole*, 1950, str. 5.

¹⁵ Začasni učni načrt za osnovne šole. *Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS*, 1953, str. 2.

¹⁶ *Predmetnik in učni načrt za VI., VII. in VIII. razred osnovne šole v LR Sloveniji. Objave Sveta za šolstvo LRS*, 1960, str. 1–2; *Predmetnik in učni načrt za osnovne šole*, 1962, str. 7–8.

ročja, ki so bile povezane z domačim krajem, npr. krožki, klubi, pohodne enote, gibanje znanost mladini ter druge akcije. "Teme, naloge in projekti so v vsakem primeru tesno povezani z okoljem (krajeno skupnostjo, družbenopolitičnimi organizacijami, društvi, muzeji, arhivi itd.). Učenci rešujejo postavljene naloge problemsko, z analitičnim in samostojnim pristopom. Delo opravljajo v učilnicah, kabinetih, knjižnicah, muzejih in drugod. Dopolnjujejo ga z ekskurzijami, intervjuji (z borci NOB, družbenopolitičnimi delavci, strokovnjaki z družbenoekonomskega področja in drugimi)."¹⁷

Kako bi se učenci lahko dejavno vključili v vzgojno-izobraževalni proces v 80. letih in se s tem vzgajali za aktivno družbeno življenje, prikazuje naslednji primer: "Učenci osnovne šole učinkovito uveljavljajo in razvijajo samoupravljanje tudi z aktivnim delovanjem v svojih organizacijah, v Zvezi pionirjev, Zvezi socialistične mladine in v podmladkih družbenih in drugih organizacij. Učenci, vključeni v Zvezo pionirjev, v Zvezo socialistične mladine in v druge organizacije prispevajo s svojim delom k boljšim pogojem in uspehom pri učenju in delu, igri in razvedrilu ter k samoupravni organiziranosti življenja in dela v šoli in v krajevni skupnosti."¹⁸

Za vzgojo učencev v kraju naj bi skrbeli delavci in učenci osnovne šole, starši, delovni ljudje in občani ter delavci drugih organizacij združenega dela, družbene organizacije, interesne skupnosti in društva v krajevni skupnosti in občini ter v širši skupnosti.¹⁹

Druga skupina so navodila, ki so bila prisotna zlasti v učnih načrtih v 70. in 80. letih 20. stoletja in so prikazovala, kako naj bi se šola oz. učenci vključili v življenje v domačem kraju.

Učenci naj bi sodelovali pri različnih 'akcijah' v domačem kraju oz. t. i. krajevni skupnosti v 70. letih 20. stoletja, ki so našteje v nadaljevanju:

- "kulturni nastopi v okviru šolskih proslav ob državnih praznikih in drugih svečanih dnevih, katerim prisostvujejo tudi starši in predstavniki krajevnih organizacij in društev;

- javni nastopi šolskih kulturnih skupin na prireditvah, ki jih organizirajo krajevne organizacije in društva; ob raznih proslavah in komemoracijah, ob praznovanju krajevnega praznika, ob spominskih obeležjih padlih borcev in talcev, ob jubilejnih dneh umrlih pesnikov in pisateljev in ob podobnih priložnostih;

- samostojni koncerti, dramske uprizoritve, instrumentalni nastopi, baletne, folklorne in druge prireditve, namenjene javnosti;

- nastopi v šolskih kulturnih skupinah v tovarnah in podjetjih ob državnih praznikih in ob drugih priložnostih, pomembnih za njihovo delovno skupnost;

- sodelovanje šolskih kulturnih skupin (recitatorjev, glasbenikov, pevskih zborov itd.) v RTV, na občinskih in republiških prireditvah in v zamejstvu;

- nastopi kulturnih skupin v ustanovah socialne narave, kot so domovi slepih, onemoglih, upokojenec in drugih oseb, ki so v družbenem varstvu; /.../

- šola afirmirajo in vključujejo v tok družbenih dogajanj tudi šolska športna društva, nastopi učencev na šolskih, medšolskih, občinskih in republiških športnih tekmovanjih in prireditvah ter aktivna udeležba učencev v zunajšolskih športnih društvih; /.../

- šola se predstavlja javnosti tudi s svojimi šolskimi literarnimi glasili, z izdajanjem albumom grafik učencev ter s sodelovanjem pri mladinskih, lokalnih in drugih časopisih in glasilih;

- pomembno je tudi povezovanje šole z gospodarskimi organizacijami, npr. s kmetijskimi pri opravljanju nekaterih del, ki zahtevajo veliko delavcev (pobiranje krompirja, pogozdovanje) ter pri gospodarskih in hortikulturnih akcijah krajevne skupnosti (zasajanje parkovnih nasadov, čiščenje in nega parkov itd.) in pri drugih oblikah prostovoljnega dela."²⁰

Področje prostovoljnih dejavnosti, ki je bilo najbolj povezano z domačim krajem, je bilo področje t. i. 'proizvodne dejavnosti': "nabiranje zelišč, plodov in semen, pogozdovanje, delo na šolskem vrtu, uničevanje škodljivcev, čiščenje sadovnjakov, delo v knjižnici, skrb za zgodovinske znamenitosti iz NOB in druge kulturne spomenike, skrb za nasade in parke, za čistost okolja in varstva narave."²¹

Tudi vse dejavnosti šole in učencev naj bi bile povezane z domačim krajem: "Za spodbujanje aktivnosti učencev učitelji in drugi delavci povezujejo pouk z drugimi dejavnostmi v šoli in v družbenem okolju. Šola tako organizira življenje in delo, da učenci prevzemajo tudi večje skrbi in odgovornosti za načrtovanje in izvajanje trajnejših in zahtevnejših dejavnosti, zlasti pri: vodenju interesnih dejavnosti, delavnih, humanitarnih in preučevalnih aktivnosti; pri vodenju proizvodnega dela, šolskega gospodinjstva, športnega in družabnega življenja; pri vodenju svojih organizacij, klubov in društev; pri medsebojnem sodelovanju in pomoči pri učenju in delu na vseh ravneh; pri urejanju bivalnega okolja, pri varovanju kulturne dediščine v domačem kraju."²²

¹⁷ *Predmetnik in učni načrt osnovne šole*, 1983, str. 276; *Obvezni predmetnik in učni načrt osnovne šole*, 1983, str. 296.

¹⁸ *Smernice za delo osnovnih šol*, 1982, str. 35; *Program življenja in dela osnovne šole*. 1. zvezek, 1984, str. 33.

¹⁹ *Smernice za delo osnovnih šol*, 1982, str. 1; *Program življenja in dela osnovne šole*. 1. zvezek, 1984, str. 5.

²⁰ *Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela*, 1973, str. 224–225; *Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela*, 1. zvezek, 1975, str. 24–25; *Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela*, 1979, str. 20–21.

²¹ *Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela*, 1979, str. 40.

²² *Smernice za delo osnovnih šol*, 1982, str. 33–34; *Program življenja in dela osnovne šole*. 1. zvezek, 1984, str. 32.

Krajevna zgodovina v učnih načrtih za zgodovino

Učni cilji, ki se navezujejo na krajevno zgodovino v učnih načrtih za zgodovino

Učni cilji so vključeni pri naslednjih učnih načrtih: 1946a, 1948a, 1948b, 1950a, 1959a, 1959b, 1960, 1962, 1966, 1969, 1973, 1975c, 1979, 1983a, 1983b, 1984b, 1992, 1994, 1998a, 1998b, 1999b, 1999c, 2003. Vendar pa se ti učni cilji ne nanašajo konkretno na krajevno zgodovino.

Na krajevno zgodovino se zelo splošno nanašajo le nekateri učni cilji v naslednjih učnih načrtih: 1992, 1994, 1998a, 1998b, 1999b, 1999c, 2003 in so predstavljeni v nadaljevanju.

Npr. učni cilji se nanašajo na življenje ljudi v različnih obdobjih in prostorih, npr. zgodovina učence "seznanja z življenjem, delom in miselnostjo ljudi v posameznih zgodovinskih obdobjih in vzrokih za njihovo spreminjanje."²³ Potem se navezujejo na kulturno dediščino, npr. učenci se usposabljaajo "za sprejemanje in vrednotenje kulturne dediščine v splošnem in nacionalnem okviru"²⁴ in "pridobivajo vedenja o kulturni dediščini v splošnem in nacionalnem okviru in dojemljivost za evropske kulturne in civilizacijske življenjske vrednote ter se na primerih iz krajevne zgodovine ozaveščajo o pomenu ohranjanja slovenskih kulturnih tradicij."²⁵ Učni cilji pa se navezujejo tudi na poznavanje pomena arhivov in muzejev.²⁶

Navodila za izvajanje učnih načrtov za zgodovino, ki se navezujejo na krajevno zgodovino

Navodila vključujejo naslednji učni načrti: 1946a, 1947, 1948a, 1948b, 1950a, 1950b, 1953a, 1954b, 1954c, 1959a, 1959b, 1960, 1962, 1966, 1969, 1973, 1975c, 1979, 1983a, 1983b, 1984b, 1992, 1994, 1998a, 1998b, 1999a, 1999b, 1999c, 2003.

Med temi se le navodila v učnih načrtih 1948b, 1950b, 1954b, 1954c in 1992 ne nanašajo na krajevno zgodovino. Ker so navodila raznovrstna, jih lahko razdelimo v več skupin.

Prva skupina navodil je poudarjala pomen poznavanja krajevnih spomenikov,²⁷ zlasti iz narodnoosvobodilne borbe.²⁸

Druga vrsta navodil se je nanašala na uporabo krajevne zgodovine pri pouku pri določenih zgodovinskih vsebinah. Nekateri primere navajamo v nadaljevanju:

- "Za boljše razumevanje antike naj se izkoristijo stari spomeniki: rimske ceste in umetniški spomeniki, obiski v muzejih. /.../

- "Nastanek in razvoj mest prikazati na bližjih primerih."²⁹

- "Določene ekonomsko-družbene procese je mogoče spoznati bolj neposredno iz ohranjene arhitekture naših starih mest in gradov, tipov hiš in naselij, kipov in slik /.../ Z uporabo kulturno-zgodovinskega materiala se pouk zgodovine v bistvu konkretizira, in s tem učencem približa. Spoznanja, ki so vezana na konkreten material, si učenci lažje vtisnejo v zavest."³⁰

- "Novejšo zgodovino obravnavamo priložnostno. V zvezi s spoznavanjem domače okolice in Slovenije seznanjamo učence s spomeniki NOB, z dogodki iz NOB in iz življenja narodnih junakov. Ob državnih in narodnih praznikih pojasnjujemo zgodovinsko ozadje v obliki, ki je primerna razvoji stopnji."³¹

- "Doba praskupnosti: Posebej obdelamo to obdobje na domačih tleh, za kar je najprimernejša ekskurzija v prazgodovinski oddelek muzeja (skupinsko delo) ali na najdišče. /.../

- Rimske vplive v naših krajih obdelamo, če je le mogoče, z ogledom v muzeju, na terenu ali na podlagi slikovnega materiala. /.../

- Temo romanika in gotika na Slovenskem obdelamo na izbranih ali najbližjih primerih podeželske in mestne cerkve (ekskurzija ali slikovno gradivo). /.../

- Poglavje Nastanek in razvoj mest in meščanstva je naslonjeno na domači razvoj in primer. /.../

²³ *Katalog znanja iz zgodovine v osnovni šoli*, 1992, str. 7; *Učni načrt za zgodovino v osnovni šoli*, 1994, str. 5; *Učni načrt. Predlog april 1998. Zgodovina*, 1998, str. 3; *Osnovna šola. Učni načrt. Zgodovina*, 1998, str. 6; *Učni načrt. Dvojezična osnovna šola. Zgodovina*, 1999; *Učni načrt. Osnovna šola z italijanskim učnim jezikom. Zgodovina*, 1999; *Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Zgodovina*, 2003, str. 7–8.

²⁴ *Katalog znanja iz zgodovine v osnovni šoli*, 1992, str. 7; *Učni načrt za zgodovino v osnovni šoli*, 1994, str. 5.

²⁵ *Učni načrt. Predlog april 1998. Zgodovina*, 1998, str. 3; *Osnovna šola. Učni načrt. Zgodovina*, 1998, str. 6; *Učni načrt. Dvojezična osnovna šola. Zgodovina*, 1999; *Učni načrt. Osnovna šola z italijanskim učnim jezikom. Zgodovina*, 1999; *Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Zgodovina*, 2003, str. 7–8.

²⁶ Prav tam.

²⁷ *Učni načrt za osnovne šole*, 1950, str. 25, 31; *Začasni učni načrt za osnovne šole. Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS*, 1953, str. 18.

²⁸ *Učni načrt za osnovne šole, nižje razrede sedemletk in višje osnovne šole*, 1948, str. 26.

²⁹ *Predmetnik in učni načrt za osnovne šole. Objave Sveta za šolstvo LRS*, 1959, str. 45; *Utemeljitev učnega načrta za I.–VIII. razred osnovne šole*, 1959, str. 3–4; *Predmetnik in učni načrt za VI., VII. in VIII. razred osnovne šole v LR Sloveniji. Objave Sveta za šolstvo LRS*, 1960, str. 24; *Predmetnik in učni načrt za osnovne šole*, 1962, str. 78.

³⁰ *Predmetnik in učni načrt za osnovne šole. Objave Sveta za šolstvo LRS*, 1959, str. 46–47; *Utemeljitev učnega načrta za I.–VIII. razred osnovne šole*, 1959, str. 2; *Predmetnik in učni načrt za VI., VII. in VIII. razred osnovne šole v LR Sloveniji. Objave Sveta za šolstvo LRS*, 1960, str. 26; *Predmetnik in učni načrt za osnovne šole*, 1962, str. 80–81; *Uvod k predmetniku in učnemu načrtu za osnovne šole. Objave*, 1966, str. 42; *Predmetnik in učni načrt za osnovno šolo*, 1969, str. 45.

³¹ *Učni načrt za osnovne šole*, 1950, str. 26–27.

Podobo srednjeveškega mesta in življenja v njem lahko predstavimo s pomočjo ekskurzije po mestu, z muzejsko zbirko, če pa to ni mogoče, ob pregledu mestnega statuta."³²

- "Znanje o materialni kulturi prazgodovine pridobe ali utrdijo /.../ z obiskom v arheološkem muzeju ali najdišču. /.../

- Pri obravnavi naših krajev v rimskem obdobju učenci z literaturo ali obiskom s skupinskim delom pripravijo poročila o življenju pod rimsko oblastjo. /.../

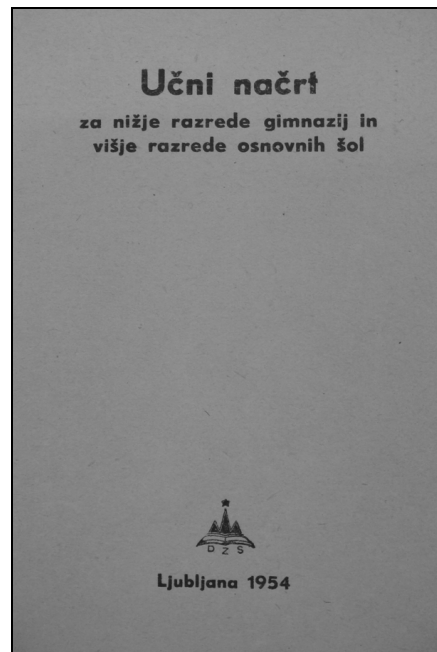
- Ogleđ najbližjega srednjeveškega mesta. /.../

- Življenje mezdnege delavca na Slovenskem učenec spozna ob literaturi in z ogledi nekdanjih obratov – muzejev v Kropi, Idriji itd. /.../

- Učitelj mora posebno pozornost posvetiti dialektični poti v spoznavanju in razumevanju zgodovinskih pojavov, se pravi posebej upoštevati dejstvo, da je aktualizacija eden bistvenih elementov za marksistično koncepcijo zgodovinskega pouka. Če je le mogoče se pri pouku opre na domača izhodišča, ki služijo prosplošitve."³³

Tretja skupina navodil se je nanašala na druge dejavnosti za učence, ki so se še posebej zanimali za zgodovino v 70. in 80. letih 20. stoletja. Predlagane so bile naslednje dodatne oblike dejavnosti za učence: zgodovinski krožki, vključevanje pionirskih iger z zgodovinsko tematiko, male zgodovinske naloge;³⁴ dodatni pouk, gibanje znanost mladini, marksistični krožek, klub OZN, ekskurzije, fakultativne dejavnosti na področju družboslovja;³⁵ zgodovinske ekskurzije, terensko delo, obiski muzejev.³⁶ "V smislu uresničevanja smotra poklicne vzgoje povezuje učno snov pri rednem in dodatnem pouku ter interesnih dejavnostih tudi s poklicnim delom družboslovnih strok (učitelj zgodovine, arhivist, arheolog, dokumentalist, sociolog, politolog). Hkrati predstavimo učencem tudi izobraževalne poti do teh strok in poklicev, zlasti tistim, ki kažejo posebno

zanimanje za zgodovino in druge predmete družboslovnega področja. Učitelj seznanil učence tudi z družbenimi potrebami, nadaljnjim razvojem in možnostmi zaposlovanja na teh področjih dela."³⁷

Naslovnica Učnega načrta za nižje razrede gimnazij in višje razrede osnovnih šol iz leta 1954.

Četrta skupina navodil je bila za nerazporejene ure v 6., 7. in 8. razredu, kjer je šola predlagala vsebine glede na aktualnosti v okolju in domovini.³⁸

Peta skupina navodil v učnih načrtih iz 90. let 20. stoletja pa je izpostavila, da je potrebno pri pouku zgodovine: "spoznavanje življenjskega utripa preprostih ljudi ob njihovem delu, verovanju in bivanju; zburjanje zanimanja učencev za zgodovinske objekte in kulturno dediščino."³⁹

Učne vsebine, ki se navezujejo tudi na krajevno zgodovino v učnih načrtih za zgodovino

Učno vsebino za predmet zgodovina vključujejo naslednji učni načrti: 1946a, 1946b, 1947, 1948a, 1948b, 1950a, 1953a, 1954b, 1954c, 1959a, 1959b, 1960, 1962, 1966, 1969, 1973, 1975c, 1979, 1983a, 1983b, 1984b, 1992, 1994, 1998a, 1998b, 1999a, 1999b, 1999c, 2003.

Učne vsebine, ki se lahko nanašajo tudi na kra-

³² Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela, 1973, str. 137–142; Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. 6. zvezek, 1975, str. 29–34; Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela, 1979, str. 165–171.

³³ Predmetnik in učni načrt osnovne šole, 1983, str. 242–254; Obvezni predmetnik in učni načrt osnovne šole, 1983, str. 261–272; Program življenja in dela osnovne šole. 3. zvezek, 1984, str. 38–50.

³⁴ Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela, 1973, str. 136; Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. 6. zvezek, 1975, str. 28; Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela, 1979, str. 165.

³⁵ Predmetnik in učni načrt osnovne šole, 1983, str. 252–254; Obvezni predmetnik in učni načrt osnovne šole, 1983, str. 273–274; Program življenja in dela osnovne šole. 3. zvezek, 1984, str. 48–50.

³⁶ Učni načrt. Predlog april 1998. Zgodovina, 1998, str. 25; Osnovna šola. Učni načrt. Zgodovina, 1998, str. 30; Učni načrt. Dvojezična osnovna šola. Zgodovina, 1999; Učni načrt. Osnovna šola z italijanskim učnim jezikom. Zgodovina, 1999; Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Zgodovina, 2003.

³⁷ Predmetnik in učni načrt osnovne šole, 1983, str. 252–254; Obvezni predmetnik in učni načrt osnovne šole, 1983, str. 273–274; Program življenja in dela osnovne šole. 3. zvezek, 1984, str. 48–50.

³⁸ Predmetnik in učni načrt osnovne šole, 1983; Obvezni predmetnik in učni načrt osnovne šole, 1983. Program življenja in dela osnovne šole. 3. zvezek, 1984.

³⁹ Učni načrt za zgodovino v osnovni šoli, 1994.

jevno zgodovino, najdemo v vseh učnih načrtih, razen v učnih načrtih 1946b, 1948b in 1959b.

Najbolj se je učna vsebina nanašala na krajevno zgodovino v učnem načrtu iz leta 1946a, in sicer pri naslednjih vsebinah:

- Zgodovinski spomeniki v domačem kraju: "Ustanovitev kraja, važnejše zgradbe v kraju in okolici, važnejše osebnosti, prav tako tudi važnejši dogodki iz krajevne zgodovine in tudi iz narodnoosvobodilne vojne. Narodni junaki v kraju in okolici. Znamenitejšie pripovedke. Snov za to najpreprostejšo krajevno zgodovino mora biti zbrana v šolski kroniki ali v posebni zbirki v domači šoli."⁴⁰

- Mesta v starih časih: "Obravnava mestnih šol za svojo krajevno zgodovino."⁴¹

Z domačim krajem oz. krajevno zgodovino pa so lahko povezane še posebej učne vsebine v učnih načrtih, ki se nanašajo na življenje ljudi, slovenska mesta in kraje ter kulturno dediščino.

Izbor teh vsebin (v oklepaju je navedeno leto izdaje učnih načrtov glede na preglednico) je predstavljen v nadaljevanju:

- Muzeji, knjižnice, arhivi (1954b, 1954c); Pomen arheologije, muzejev in arhivov za zgodovino (1994, 1998a, 1998b, 1999b, 1999c, 2003).

- Kako so živeli ljudje v najstarejših časih, npr. Ljubljana in ljubljanska okolica o mostiščarjih; Savinjska dolina o prvem človeku na Olševi (1946a); Zgodovinski spomeniki prvotne človeške družbe v Sloveniji (Potočka zijalka; Ljubljansko barje; najdišča bakra in bronca) (1947); Življenje v najstarejši dobi: Potočka zijalka, Ljubljansko barje (1948a); Naši kraji v najstarejši dobi: Najstarejši ljudje v naših krajih (Potočka zijalka, Barje) (1948b); Bivališče v jamah; Potočka zijalka (1954b, 1954c); Jame v zemlji in stavbe na kolen: Ljubljansko barje (1954b, 1954c); Uporaba kovin: Vače (1954b, 1954c); Prvi znani prebivalci na Slovenskem (1992); Prvi znani prebivalci na naših tleh (1994, 1998a, 1998b, 1999b, 1999c, 2003).

- Naši kraji pod rimsko oblastjo: Številne izkopanine iz rimske dobe v naših krajih (1948b); Rimljani v naših krajih: Sledovi rimskega gospostva na naših tleh (1950a); Naši kraji pod rimsko oblastjo (1954b, 1954c); Kulturni vplivi rimskega imperija v naših krajih (1973, 1975c, 1979); Naši kraji v rimskem obdobju (1983a, 1983b, 1984b); Slovensko ozemlje v rimskem obdobju (1992); Rimljani v naših krajih (1966, 1969, 1994, 1998a, 1998b, 1999b, 2003).

- Življenje kmetov in njihov odnos do grajskih, krajevne razmere in dogodki (1946a); Kmečki punti v naši okolici (1953a); Značilnosti življenja fevdalne družbe na podlagi domačih primerov (1973, 1975c, 1979).

- Odlomki iz turških bojev, naslonjeni na kra-

jevne zgodovinske dogodke (1946a); Turki v naši okolici (1953a); Življenje naših ljudstev pod Turki (1966, 1969).

- Mesta v fevdalni dobi: prva slovenska mesta (1947); Življenje v srednjem veku: Življenje v mestih (1948a); Način življenja v mestih (1959a, 1960, 1962); Življenje v srednjeveških mestih (1994); Mesta na Slovenskem: v notranjosti in v primorju (1994, 1998a, 1998b, 1999b, 1999c, 2003).

- Življenje in delo nižjih družbenih slojev v 16. stoletju (1994); Življenje fevdalcev (1998a, 1998b, 1999b, 1999c, 2003).

- Življenje kmeta in meščana v 17. in 18. stol. (1994, 1998a, 1998b, 1999b, 1999c, 2003).

- Življenje v francoski dobi na Slovenskem (1994, 1998a, 1998b, 1999b, 1999c, 2003).

- Življenje različnih socialnih slojev v času širjenja industrializacije (1994, 1998a, 1998b, 1999b, 1999c, 2003).

- Življenjske razmere Slovencev po letu 1848 (1994, 1998a, 1998b, 1999b, 1999c, 2003).

- Dogodki iz narodnoosvobodilne vojne v naši okolici; Znani junaki iz okolice (1953a); Življenje Slovencev pod različnimi okupatorji (1994).

- Življenje v povojnih letih (1998a, 1998b, 1999a, 1999b, 1999c, 2003); Življenje v petdesetih: znanost, kultura, potrošniška družba (1994); Življenje v šestdesetih in sedemdesetih letih: kultura, množična kultura, umetnost (1994); Življenje v osemdesetih letih: informatizacija družbe, tehnološki napredek, kultura, subkultura (1994).

- Družina in vzgoja otrok skozi zgodovinski čas; Položaj in vloga moških in žensk, vzgoja otrok (1998a, 1998b, 1999c, 2003); Življenje v različnih obdobjih (1998a); Razlike v življenju družine v mestu in na deželi (1999b); Življenje v preteklosti in danes (1998b, 1999b, 1999c, 2003).

- Kulturna dediščina; Sege in navade; Domača obrt (1998a, 1998b, 1999b, 1999c, 2003).

Zaključne ugotovitve

Glede na glavni cilj teoretične zgodovinske raziskave, tj. ugotoviti, kakšen je bil pomen krajevne zgodovine pri predmetu zgodovina v osnovnih šolah v obdobju od leta 1945 do leta 2005, lahko odgovorimo, da je bil ta pomen manjši, kot smo predvidevali, razen pri navodilih v učnih načrtih. Pravilno pa smo predvidevali, da se je pomen krajevne zgodovine po osamosvojitvi Slovenije povečal tudi zaradi večjega obsega slovenske zgodovine v učnih načrtih za zgodovino.

Pri učnih načrtih za vse osnovnošolske predmete smo ugotovili naslednje:

- Osnovnošolski učni načrti za vse predmete so imeli bistveno več navodil kot pa splošnih ciljev, ki so se nanašali tudi na krajevno zgodovino.

- V osnovnošolskih učnih načrtih smo našli le en

40 Učni načrt za prve štiri razrede osnovnih šol, 1946, str. 16.

41 Prav tam, str. 17.

cilj, ki se je navezoval tudi na krajevno zgodovino, in sicer da naj šola učencem odkriva tudi vrednote in lepote njihove okolice, zlasti naravnih, gospodarskih in drugih kulturnih znamenitosti.

- V osnovnošolskih učnih načrtih so bila do leta 1991 raznovrstna navodila, ki so se nanašala na pouk, šolske dejavnosti in dejavnosti v domačem kraju, kamor so se osnovnošolci lahko aktivno vključevali. Navodila so bila namenjena šolam in so podajala načine, kako so se učenci lahko aktivno vključevali v družbeno življenje, življenje svojega kraja oz. kako so šole lahko sodelovale med seboj ter z drugimi organizacijami, skupnostmi in društvi ter tako prispevale k vzgajanju mladih za aktivno družbeno življenje. Po letu 1991 pa so bila ta navodila vključena pri učnih načrtih posameznih predmetov.

V osnovnošolskih učnih načrtih za zgodovino smo ugotovili naslednje:

- Učni načrti za zgodovino niso vključevali splošnih ciljev, ki bi se konkretno navezovali na krajevno zgodovino, ampak so se na to temo nanašali le širše kot poznavanje vsakdanjega življenja in kulturne dediščine v različnih obdobjih, in to v večini učnih načrtov za zgodovino, ki so izšli po letu 1991.

- Navodila v učnih načrtih za zgodovino so bila raznovrstna. Prikazovala pa so predvsem pomembnost krajevne zgodovine za ilustracijo, razumevanje in pomnjenje zgodovinske učne vsebine, povezanost učne vsebine z družboslovnimi poklici, pomembnost krožkov pri poglobljanju zgodovinskega znanja o krajevni zgodovini pred letom 1991. Po letu 1991 pa so navodila kazala pomen šolskih izbirnih ali prostovoljnih dejavnosti (npr. obiskovanje muzejev, ogledi spomenikov in arheoloških najdb) pri razvijanju odnosa do kulturne dediščine.

- Učni načrti za zgodovino so vključevali vsebine, ki so se nanašale na življenje in delo Slovencev v različnih obdobjih in so se tako lahko navezovali tudi na posamezne kraje. Tako je bilo pred letom 1991 bolj poudarjeno življenje ljudi v prazgodovini, antiki in srednjem veku, po letu 1991 pa bolj življenje fevdalcev in tlačanov, kmeta in meščanov, življenje v francoski dobi, življenje različnih socialnih slojev v času širjenja industrializacije, življenjske razmere Slovencev po letu 1848, življenje Slovencev v drugih svetovni vojni in v povojnih letih. Vsebine v učnih načrtih so se nanašale na t. i. naše kraje oz. slovenske kraje v različnih obdobjih, npr. prazgodovini, rimski dobi, srednjem veku, konec 19. stoletja oz. na začetku 20. stoletja, pred prvo svetovno vojno, v Kraljevini Jugoslaviji ali po drugi svetovni vojni. Več vsebin, ki so se lahko navezovali na domače kraje, je bilo po letu 1991.

Rezultati deloma potrjujejo, da je bila večja pozornost namenjena krajevni skupnosti pred letom 1991 v učnih načrtih za vse predmete (navodila), po letu 1991 pa krajevni zgodovini (Slovenska zgodovina) v učnih načrtih za zgodovino. Vendar pa ti

rezultati kažejo potrebo po bistveno večji vključitvi krajevne zgodovine pri predmetu zgodovina in tudi pri drugih osnovnošolskih predmetih.

Zato v nadaljevanju podajamo nekaj predlogov za vključevanje oz. preučevanje krajevne zgodovine v osnovnih šolah:

- Krajevna zgodovina bi se glede na šolske zakone lahko vključila v obvezne in izbirne predmete ter vse dejavnosti, ki jih organizirajo osnovne šole.

- Osnovne šole bi lahko organizirale takšne dejavnosti, ki bi spodbujale raziskovanje krajevne zgodovine. Obiski lokalnih institucij (muzejev, galerij, arhivov idr.) bi morali biti načrtovani že v šolskem letnem delovnem načrtu.

- Šolski projekti, partnerstvo šol in s tem partnerstvo krajev bi moralo imeti večkratno izmenjavo učencev, dopisovanje med učenci in možnosti predstavitev svojega kraja. Tudi dnevi odprtih vrat šol bi morali več pozornosti posvečati predstavitvi domačega okolja in krajevne zgodovine skozi oči učencev.

- Vsak predmet v osnovni šoli bi moral konkretne primere vzeti iz domačega okolja.

- Založbe naj bi izdale več priročnikov in gradiv na temo posameznih krajev. Gradiva naj bi poleg geografskih in zgodovinskih vsebin zajemala tudi vsebine za druge osnovnošolske predmete.

- Nujno bi bilo izobraževanje in izpopolnjevanje učiteljev ter drugih pedagoških delavcev, da bi krajevno zgodovino lažje in ustrezneje vključevali v pouk pri vseh predmetih, zlasti pa pri predmetu zgodovina.

- Pri vključevanju krajevne zgodovine v učni proces bi imeli pomembno vlogo tudi lokalni muzeji, arhivi in druge ustanove, ki hranijo krajevne vire, saj bi lahko skupaj s šolami pripravili pedagoške dejavnosti o krajevni zgodovini.

- V učnih načrtih za zgodovino bi lahko bila vsaj ena obvezna širša tema posvečena krajevni zgodovini. Med vsebinami bi bile v ospredju vsebine vsakdanjega življenja v različnih obdobjih ter gospodarsko-družbene in kulturne vsebine domačega kraja.

- Pri pouku zgodovine bi bila lahko večja uporaba dejavnih načinov šolskega dela, in sicer projektno delo, terensko delo, sodelovalno skupinsko delo, raziskovalno delo, muzejsko delo, ekskurzija.

- Ocenjevanje pri zgodovini bi vključevalo vsaj eno ocenjeno obveznost (pisna, ustna, praktična idr.), povezano z vsebinami domačega kraja oz. krajevno zgodovino.

Zaključimo lahko, da bi poznavanje in razumevanje krajevne zgodovine omogočilo, da bi se učenci hitreje in dejavno vključili v življenje šole, kraja oz. lokalne skupnosti ter pridobili občutek pripadnosti kraju in spretnosti, ki so potrebne za odgovoren in ustvarjalno-kritičen prispevek k javnemu življenju.⁴² Eden od načinov dejavnega vključevanja v lokalno skupnost pa je tudi raziskovanje domačega kraja.

⁴² *Državljska vzgoja v Evropi*, str. 31.

VIRI IN LITERATURA

LITERATURA

- Balkovec Debevec, Marjetka: Šolstvo na Slovenskem od 1963 do 1991. *Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja III. (od 1918 do 1991): katalog stalne razstave*. Ljubljana : Slovenski šolski muzej, 2002, str. 115–120.
- Cencič, Majda: Raziskovanje šolske zgodovine. *Šolska kronika – Zbornik za zgodovino šolstva*, 26, 1993, str. 13–18.
- Demarin, Josip: *Pouk zgodovine v osnovni šoli*. Ljubljana : DZS, 1969.
- Pretnar, Bogi: *Devetletka od A do Ž*. Ljubljana : Delo, 2000.
- Državljanska vzgoja v Evropi. Eurydice, informacijsko omrežje o izobraževanju v Evropi. Ljubljana : Ministrstvo za šolstvo in šport, 2005.
- Stradling, Robert: *Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja*. Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2004.
- Weber, Tomaž: *Teorija in praksa pouka zgodovine v osnovni šoli*. Ljubljana : DZS, 1981.
- Zgonik, Mavricij: *Zgodovina v sodobni šoli*. Ljubljana : DZS, 1968.
- Žalec, Bojan: Pomen domovinske edukacije. *Državljanska in domovinska vzgoja : zbornik*. Slovenska Bistrica: Beja, 2006, str. 70–81.
- OSNOVNOŠOLSKI UČNI NAČRTI**
- Katalog znanja iz zgodovine v osnovni šoli*. Ljubljana : Zavod RS za šolstvo in šport, 1992.
- Navodilo za uporabo predmetnikov in učnega načrta za prve štiri razrede niže organiziranih šol. *Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS: Leto II*. V Ljubljani, dne 20. 11. 1950, št. 2, str. 2–4.
- Obvezni predmetnik in učni načrt osnovne šole*. Ljubljana : Zavod SR Slovenije za šolstvo, 1983.
- Osnovna šola. Učni načrt. Zgodovina. 6. razred: 35 ur, 7. razred: 70 ur, 8. razred: 70 ur, 9. razred: 64 ur*. Sprejeto na 20. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, dne 29. 10. 1998. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004.)
- Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela*. Ljubljana : Zavod za šolstvo SR Slovenije, 1973.
- Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. 1. zvezek*. Ljubljana : Zavod SRS za šolstvo, 1975.
- Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. 2. zvezek*. Ljubljana : Zavod SRS za šolstvo, 1975.
- Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. 6. zvezek*. Ljubljana : Zavod SRS za šolstvo, 1975.
- Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela*. Ljubljana : Zavod SRS za šolstvo, 1979.
- Posodobitev sedaj veljavnega učnega načrta za zgodovino. Priloga k sedaj veljavnemu učnemu načrtu*. Sprejeto na 27. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, dne 8. 4. 1999. http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/razvoj_solstva/evalvacija/pdf/zgodovina (18. 8. 2007).
- Predmetnik devetletne osnovne šole*, sprejet na 19. seji strokovnega sveta Republike Slovenije za splošno izobraževanje, dne 15. 10. 1998. <http://www.mss.gov.si/index.php?id=10035> (18. 9. 2007).
- Predmetnik in učni načrt osnovne šole*. Ljubljana : Zavod SRS za šolstvo, 1983.
- Predmetnik in učni načrt za osnovne šole*. Ljubljana : DZS, 1962.
- Predmetnik in učni načrt za osnovne šole. Objave Sveta za šolstvo LRS – Sveta za kulturo in prosveto LRS – Sveta za znanost LRS – Zavoda za proučevanje šolstva LRS*. Posebna izdaja. Ljubljana, avgusta 1959, II.
- Predmetnik in učni načrt za osnovno šolo. Ponatis iz objav republiškega sekretariata za prosveto in kulturo* 15. 6. 1966, št. 2, 3, 4, 5. Ljubljana : Prosvetni delavec, 1969.
- Predmetnik in učni načrt za VI., VII. in VIII. razred osnovne šole v LR Sloveniji. Objave Sveta za šolstvo LRS – Sveta za kulturo in prosveto LRS – Sveta za znanost LRS – Zavoda za proučevanje šolstva LRS*. Letnik XI. Ljubljana, avgusta 1960, št. 4.
- Predmetnik za višjo stopnjo osnovnih šol in nižje gimnazije. Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS*. Leto V. V Ljubljani, dne 25. 8. 1954, št. 6, V., str. 6.
- Program življenja in dela osnovne šole. 1. zvezek. Smernice za delo osnovnih šol. Obvezni predmetnik osnovne šole*. Ljubljana : Zavod SRS za šolstvo, 1984.
- Program življenja in dela osnovne šole. 3. zvezek. Družbenoekonomsko vzgojno izobraževalno področje*. Ljubljana : Zavod SRS za šolstvo, 1984.
- Sklepi Odbora za splošnoizobraževalno šolstvo. II. Osemletne šole. Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS*. Leto IV. V Ljubljani, dne 28. 2. 1953, št. 1, IV, str. 2–4.
- Smernice za delo osnovnih šol*. Ljubljana : Zavod SRS za šolstvo, 1982.
- Učni načrt za gimnazije, nižje gimnazije in višje razrede sedemletk*. Ljubljana : Ministrstvo za prosveto LR Slovenije, 1948.
- Učni načrt za nižje razrede gimnazij in višje razrede osnovnih šol*. Ljubljana : DZS, 1954.
- Učni načrt za osnovne šole, nižje razrede sedemletk in višje osnovne šole*. Ljubljana : Ministrstvo za prosveto LRS, 1948.
- Učni načrt za osnovne šole*. Ljubljana : DZS, 1950.
- Učni načrt za prve štiri razrede osnovne šole za šolsko leto 1947/48. Učni načrt za višje razrede osnovne šole za šolsko leto 1947/48. Vestnik Ministrstva za prosveto LR Slovenije*. Letnik II. Priloga 1. k 11. številki z dne 28. 8. 1947, št. 11.

Učni načrt za prve štiri razrede osnovnih šol. Ljubljana : DZS, 1946.

Učni načrt za zgodovino v osnovni šoli. Ljubljana : Zavod RS za šolstvo in šport, 1994.

Učni načrt. Dvojezična osnovna šola. Zgodovina. 6. razred: 35 ur, 7. razred: 70 ur, 8. razred: 70 ur, 9. razred: 64 ur. Sprejeto na 25. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, dne 11. 2. 1999. http://www.mss.gov.si/.../mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_narodno/Zgodovina_obvezni_dv.pdf (18. 8. 2007).

Učni načrt. Osnovna šola z italijanskim učnim jezikom. Zgodovina. 6. razred: 35 ur, 7. razred: 70 ur, 8. razred: 70 ur, 9. razred: 64 ur. Sprejeto na 25. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, dne 11. 2. 1999. http://www.mss.gov.si/.../mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_narodno/Zgodovina_obvezni_is.pdf (18. 8. 2007).

Učni načrt. Predlog april 1998. Zgodovina. Osnovna šola. Ljubljana : Državni izpitni center, 1998.

Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Zgodovina. Drugi natis. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo, 2003. Objavljen tudi na: http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_obvezni/Zgodovina (18. 8. 2007).

Učni načrti za nižje razrede gimnazij in višje razrede osnovnih šol. *Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS.* Leto V. V Ljubljani, dne 15. 10. 1954, št. 7, I., str. 1–19.

Utemeljitev učnega načrta za I.–VIII. razred osnovne šole. Ljubljana : Zavod za napredek šolstva LRS, 1959.

Uvod k predmetniku in učnemu načrtu za osnovne šole. Šmoter in naloge osnovne šole. Predmetnik in učni načrt za osnovno šolo. *Objave.* Republiški sekretariat za prosveto in kulturo SRS. Leto XVII. Ljubljana, 15. 6. 1966. Št. 2, 3, 4, 5.

Začasni učni načrt za osnovne šole. *Objave Sveta za prosveto in kulturo LRS.* Leto IV. V Ljubljani, dne 28. 10. 1953, št. 6, IV., str. 2–27.

Začasni učni načrt za višje osnovne šole. Ljubljana : DZS, 1946.

Z U S A M M E N F A S S U N G

Ortsgeschichte in den Grundschulbüchern für Geschichte 1945–2005

Hauptziel der einschlägigen theoretischen Geschichtsforschungsarbeit mit dem Titel *Ortsgeschichte in den Grundschulbüchern für Geschichte 1945–2005* war es, festzustellen in welchem Maße die Ortsgeschichte in den zwischen 1945 und 2005 erschienenen Grundschullehrplänen repräsentiert war. Bei der Analyse der Lehrziele, Lehrinhalte und pädagogischen Hinweise zeigte sich, dass die Lehrpläne für alle Unterrichtsfächer mehr pädagogische Hinweise als Lehrziele enthielten, die sich auf die Ortsgeschichte bezogen. Die pädagogischen Hinweise betrafen vor allem die Art der aktiven Einbeziehung der Schüler in das Leben ihres Heimatortes, die Zusammenarbeit der Schulen mit anderen Organisationen, nach 1991 vor allem jene schulischen Aktivitäten, die mit dem Heimatort verbunden waren. Ebenso schlossen die Lehrpläne für Geschichte keine besonderen Lehrziele ein, die sich konkret auf die Ortsgeschichte, sondern nur solche, die sich auf das Kulturerbe bezogen. Wesentlich mehr pädagogische Hinweise deuten darauf hin, dass die Ortsgeschichte vor allem bei Lehrinhalten und Schulvereinen präsent war, nach 1991 bei fakultativen und freiwilligen Tätigkeiten. Auch die Inhalte in Lehrplänen bezogen sich auf slowenische Orte in verschiedenen Epochen, nach 1991 war auch die slowenische Geschichte stärker vertreten, so dass die Lehrer Unterrichtsinhalte in größerem Maße mit der Ortsgeschichte in Zusammenhang bringen konnten. Konkrete Unterrichtsinhalte zur Ortsgeschichte kommen nur im Lehrplan für die Geschichte der sechsten Klasse der neunjährigen Grundschule vor, und zwar beziehen sie sich auf das Kulturerbe, Sitten und Bräuche oder auf das Heimgewerbe. Vor 1991 enthielt nur der Lehrplan aus dem Jahr 1946 die Thematik 'Historische Denkmäler im Heimatort'. Darum schlagen wir vor, dass die Grundschulen bei allen Fächern auch Inhalte mit einbeziehen, die den Heimatort betreffen, und solche Aktivitäten organisieren, die die Erforschung des Heimatortes (Projekte, Schulpartnerschaft u.a.) anregen würden. Gerade die Erforschung der Ortsgeschichte bedeutet auch eine Art aktiven Engagements zunächst im Heimatort, weiterhin auf Staatsebene, schließlich europa- oder weltweit, darum ist eine derartige Erforschung umso bedeutender bei der Ausbildung von Grundschulern des 21. Jahrhunderts.